

SASTAMALAN SEUTU 1918

– SODAN TAUSTOJA

Suomen sisällissodan (27.1.–16.5.1918) taustalla vaikutti muun muassa Venäjän vallankumoukset sekä suomalaisen yhteiskunnan nopea muutos ja jakautuminen. Yksi ratkaisematon kysymys oli työpäivän pituus. Vuonna 1917 kiista työtunneista aiheutti laajat lakkoallot, jotka näkyivät maatalouslakkoina nykyisen Sastamalan seudulla (Tyrvään, Karkun, Kiikan, Kiikoisten, Suodenniemen sekä Mouhijärven kunnat ja Vammalan kauppala). Kevään 1917 kylvöjen kiihkeimmät lakkoilijat olivat Mouhijärvellä Selkeen Kartanon maataloustyöväki sekä Tyrvällä Raivion työväenyhdistys. Syksyn 1917 korjuukauden isoimmat lakot koettiin Karkussa ja Suodenniemellä.

Työväestö – mukaan lukien maataloustyöväki – liittyi keväällä 1917 suurin joukoin työväenyhdistykseen, ja lakkojen yhteydessä lakkolaisilla oli omat kaartinsa. Virallisia työväenkaarteja alettiin perustaa vasta lokakuussa, kun tähän tuli virallinen kehoitus sosiaalidemokraattiselta puolueenuevostolta. Tyrvälle ja Mouhijärvelle perustettiin kaartit lokakuun 1917 lopussa ja Suodenniemelle, Karkkuun ja Kiikkaan marraskuussa. Kiikoisiin kaarti perustettiin vasta sisällissodan aikana helmikuussa 1918.

Viljelijät alkoivat keväällä 1917 perustaa omia maanviljelijäin liittoja ja syksyllä he perustivat lisäksi suojeluskuntia järjestystä ylläpitämään. Viljelijät perustivat järjestyseli suojeluskuntia Mouhijärvellä, Suodenniemellä, Karkussa, Kiikassa, Kiikoisissa ja Tyrvällä elo–syyskuussa 1917.

Sodan taustoihin kuuluu sekin, että vuosina 1915–1916 Suomesta lähti yli 1500 miestä Saksaan sotilaskoulutukseen. Ajatuksena oli irrottaa Suomi Venäjästä voimakeinoin ja hakea tähän koulutusta muualta, koska Suomesta oli lakkautettu oma sotaväki. Jääreiden joukossa oli kahdeksan tyrväläistä: Einar Kuusisto, Erkki Leppänen, Edvin Ekvall, Sakeus Nurmi, Waldemar Salo, Taavetti Kaunisto, Veikko Heikinheimo, Ilmari Kaukoranta ja Konrad Mattila. Kun Suomi itsenäistyi joulukuussa 1917, pyysi maan hallitus Saksalta jääkäreiden palauttamista kotimaahan. Näistä sotilaista muodostui keskeinen osa sisällissodan valkoista puolta.

Suomi keinui sisällissodan partaalla jo marraskuussa 1917, jolloin suurlakko kärjisti työväen- eli punakaartien ja suojeluskuntien välit. Punakaartit olivat yleensä vahvempia Etelä-Suomessa ja suojeluskunnat puolestaan Pohjois-Suomessa. Oli merkkejä siitä, että jakolinja tulisi kulkemaan juuri nykyisen Sastamalan alueen läpi.

SASTAMALAN SEUTU 1918 – SODAN MELSKEESSÄ

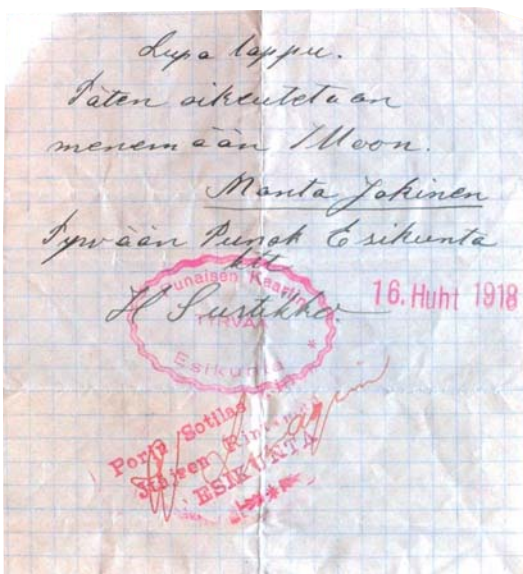
Sisällissodan katsotaan virallisesti alkaneen 27. tammikuuta 1918. Satakunnan alueella sodan alkunäytöksenä pidetään Ruotsilan kartanon kahakkaa, joka tapahtui Kiikassa jo 22.–23.1. Kahakka alkoi, kun seudulta vetäytymässä olleet venäläiset sotilaat tulivat punakaartin seuraamana tarkistamaan, oliko kartanossa suojeluskuntalaisia. Kahakassa kuoli yksi suojeluskuntalainen ja yksi punakaartilainen.

Rautatieverkostolla oli sodassa tärkeä merkitys, koska se mahdollisti isojen mies- ja kalustomäärien siirtelyn nopeasti. Punakaartit olivat jo marraskuun 1917 lakosta lähtien hallinneet Tamperetta ja Poria, joten näitä kaupunkeja yhdistäneen radan varrella olleet alueet jäivät sodan alkaessa punaisten käsiin. Kun punaiset vielä ottivat haltuunsa Mouhijärven ja Suodenniemen, Sastamalan alue jäi pääosin punaisille. Alueen valkoiset siirtyivät kohti pohjoista pitäen tukikohtanaan Kankaanpäättä.

Sekä punaiset että valkoiset harjoittivat myös taistelujen ulkopuolista terroria. Satakunnassa eniten punaisesta terrorista kärsi Sastamalan seutu. Valkoinen terrori alkoi erityisesti siinä vaiheessa, kun alueita vallattiin takaisin punaisilta.

Maalis- ja huhtikuun vaihteessa valkoiset valtasivat punaisilta Suodenniemen, Mouhijärven sekä osan Karkkua. Huhtikuun 17. päivä valkoiset lähtivät etenemään tavoitteena vallata punaisten hallussa olleet Karkun kirkko, Tyrvään ja Kiikan asemat sekä Vammalan kauppala. Perääntyessään punaiset sytyttivät tuleen muun muassa Tyrvään asemanseudun, Vammalan kauppalan sekä Sammaljoen kylän. Kauppalan palossa tuli nieli 18.–19.4. noin 50 taloa ja niihin kuuluneet satakunta rakennusta. Sastamalan osalta sisällissodan taistelut olivat ohi 22.4.

Kun lasketaan yhteen terrorin, sotatoimien ja vankileirien aiheuttamat kuolemat, sisällissodassa menehtyi Sastamalan seudulta yhteensä yli 700 henkilöä.



Sota vaikutti ihmisten elämään monella tapaa – esimerkiksi liikkumiseen. Kuvassa on Punakaartin lupalappu, jonka turvin kansanparantaja Tyrvään Manta sai kulkea Illoon huhtikuussa 1918.

Myös useiden sanomalehtien ilmestyminen katkesi. Satakunnan Kansa ja Aamulehti eivät ilmestyneet lainkaan helmi–maaliskuussa 1918. Tyrvään Sanomien julkaiseminen oli katkolla 8.5. asti. Työväestön äänenkannattajat Sosialidemokraatti ja Kansan Lehti ilmestyivät lähes normaalisti sodan ajan, mutta niiden julkaiseminen katkesi huhtikuussa 1918 Porin ja Tampereen siirryttyä valkoisten haltuun.

KUVIA SODASTA

Kaikki opetusmateriaalin kuvat ovat Sastamalan seudun museon kokoelmasta. Sanomalehdet ovat Sanomalehtiarkistosta.



Punakaartia Vammalassa 1918.



Vammalan palo 1918. Bäckmanin talon rauniot (palossa säilynyt Tornihuvila näkyy taustalla). Valokuva Kalle Havas.



Suojeluskuntalaisia. Toinen vasemmalta Kalle Lindström ja kolmas vasemmalta Jalmari Lehmuskoski. Valokuva Kalle Havas.



Punakaartia seuratalolla 1918.



Vammalan palo 1918. Vasemalla Hj. Vikberg, keskellä Martti Viitanen. Valokuva Kalle Havas.



Bäckmanin talon rauniot kirkon suunnalta kuvattuna.



Suojeluskuntalainen Vilho Looru 1918. Valokuva Kalle Havas.



Punakaartilainen Heikki Aaltonen, Vammala



Sosialidemokraatti 22.3.1918.



Satakunnan Kansan lisälehti 13.4.1918.

LISÄTIETOA

Vuoden 1918 tapahtumista on kirjoitettu valtavasti. Alla muutama lukuvinkki.

- Piilonen, Juhani: Sastamalan historia 3, 1860–1920.
- Pakarinen, Kalle: Sisällissodan muistaminen Tyrvään-Vammalan seudulla 1918–1939. (pro gradu -tutkielma, löytyy verkosta: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:joy-20080029>)
- Satakunnan historia 7, nouseva maakunta, 1870–1939.
- Vuoden 1918 tapahtumat Tyrvään seudulla. K. F. Hohkon päiväkirja.
- Sisällissodan pikkujättiläinen.
- Tikka, Marko: Valkoisen hämärän maa? Suojeluskuntalaiset, virkavalta ja kansa 1918–1921.
- Tikka, Marko: Kenttöoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918.
- Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö.
- Hoppu, Tuomas: Sisällissodan naiskaartit. Suomalaisnaiset aseissa 1918.
- Kaarninen, Mervi: Punaorvot 1918.
- Järvinen, Paavo: Kovaa aikaa. Erään punakaartilaisen kokemuksia kansalaissodan ajoilta.
- Pekkalainen, Tuulikki: Lapset sodassa 1918.
- Sanomalehtiarkisto: digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti
(Ohje: Etsi hakutoiminnon avulla lehtiä, jotka ilmestyivät vuonna 1918. Sastamalan kannalta kiinnostavia ovat esim. Satakunnan Kansa, Aamulehti, Tyrvään Sanomat, Sosialidemokraatti ja Kansan Lehti.)

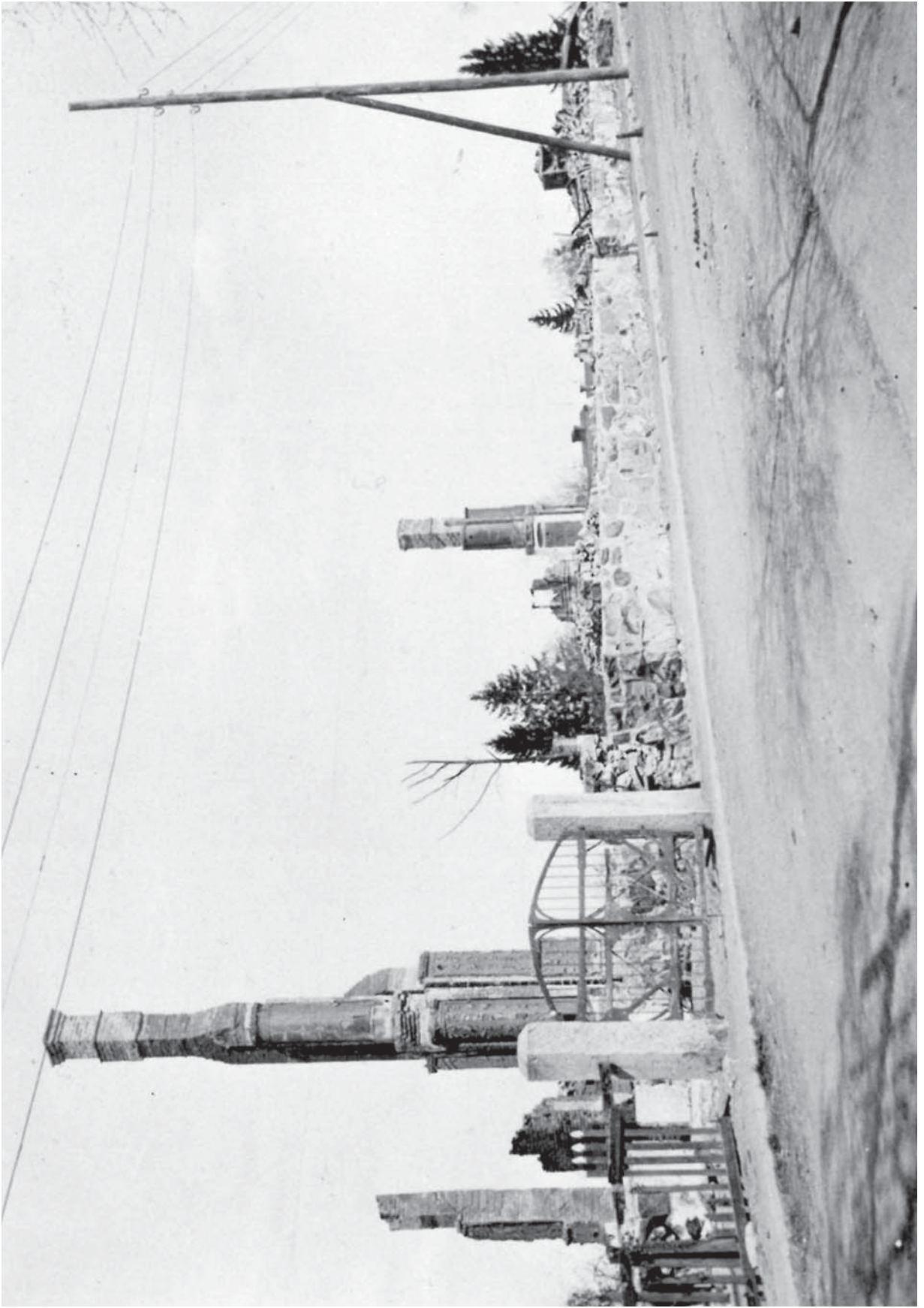
















Sinta 10 penniä.

SATAKUNNAN KANSA

Lisälehti.

Lauvantaina huhtif. 13 pnä 1918.

Tietoja rintamalta.

Tänään klo 11 saapuivat Poriin Suomen valtion ensimmäiset joukot. Kaikki tänne saapuneet joukot kuuluvat Porin rykmenttiin. Kaupunkilaiset tervehtivät heitä sanoin kuvaamattomalla innoistuksella. Sotilaamme tulivat suoraan Bomarkusta.

Joukkojen päälliköitä saamiemme tietojen mukaan kulkee rintama nykyään Pori—Huosniemi—Palus—Kariku—Siuro—Lempäälä—Hauho—Tuulos—Heinolan kirkonkylä—Savitaipale—Joutseeno—Natreä—Rautu.

Eteläinen rintama kulkee Hangoniemestä Jnkooseen.

Dampere vallattiin t. k. 6 pnä. Siellä otettiin 8-10,000 wankia. Suuresta fotasaaliista mainittakoon 80 konekivääriä, 30 tykkiä, 26 weturia ja satoja rautatiewaunuja.

Raudun taistelussa tämän kuun alkupäivinä joutui punaisia maankawaltajia ja heidän mukanaan liittoweljiänsä wendäläisiä bolshewikeja saarroksiin kulkiaan 2,000 miestä, joista 1,200 kaatui ja loput wangiittiin.

Saaliiksi saattiin m. m. 40 konekivääriä ja 11 tykkiä. — Niinkutin muistetaan, kertoi „Sosialidemokraatti“ tästä taistelusta, että siinä waltoiset häwiivät ja kärsivät suuren mieshukan. Lehden uutinen oli siis kouttaaltoan walheellinen, kuten sen muuttin luttijakunnalleen antamat tiedot.

Tämän wiiikon alkupäivinä on Naaron wejillä Turun saaristosissa ollut meritaistelu. Taistelun tuloksena oli luonnollisesti pikainen woitto saksalaisille meriwoimille.

Punaisten roikwojen häwityshö

ennen heidän lähtöään Porista oli mitä tuhoisin useissa kaupungin työpajoissa ja ehtaisissa. M. m. särkiwät he koneet kaikkissa kaupungin kirjapainoissa. Noiden roistotyöntekijäin johtajana kirjapainoissa toimi punaisten walloiksumoussoiffenden „tuomari“, kirjastaja Hannes Toiwola. Kun lehtiemme painokone on särretty, niin emme nyt aivan kohta

moi julkaiista lehtiemme, mutta toiwottawasti ei odotusaika toki tule pitkä. Pieniä lisälehtiä koettamme julkaiista mahdollisimman usein.

Lehden saareme ilmeistymään maanantaina iltapäiwällä.

Suomenlahden saaret waltoisten.

Kaikki Suomenlahdella olewat suuuremmat saaret, kuten Suursaari ja Tytärsaari owat waltoisten hallussa.

Se komppania Porin rykmentistä,

joka tänään saapui ensimmäisenä Poriin lähti torstai-iltana Bomarkusta, edeten koko ajan hyökkäysetjuksa. Gräs osa ketjua kohtasi eilen illalla klo 4 wasta Huosniemessä wakiusta. Syntyi taistelu, jota kesti klo 12:teen yöllä. Senjälkeen ei enää punaisia ta